

TANULMÁNY

A bizalmi vagyonkezelés és a zálogjog viszonyáról az új Polgári Törvénykönyvben összehasonlító jogi szemmel

✎ *Tajti Tibor egyetemi tanár, Közép Európai Egyetem (Budapest)*

Bár a Ptk. által bevezetett és az angolszász *trust* mintájára megalkotott bizalmi vagyonkezelési szerződést nem hitelfedezeti eszköznek koncipiálták, a flexibilitásának köszönhetően e célra is felhasználható. Ennek nevesített, több jogrendszerben is ismert, leggyakoribb formája az ún. *trust receipt*, amely az Amerikai Egyesült Államokban az egyik legfontosabb, zálogjogi hatállyal bíró eszközzé vált még a 20. század első évtizedeiben, főként a gépjármű-finanszírozás területén. A kapcsolatos összehasonlító jogi tapasztalatok két fő okból érdemelnek figyelmet. Egyrészt, a *trust* adaptálásával olyan valós finanszírozási igényeket lehet kielégíteni, amelyekre ez idáig a magyar jog nem rendelkezett megfelelő megoldással. Másrészt, így féltő, hogy a zálogjoggal funkcionálisan megegyező hitelfedezeti eszközt lehet megalkotni annak zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzése nélkül. Az amerikai megoldás az utóbbi a problémára már az Egységes Kereskedelmi Kódex (*Uniform Commercial Code*) 1952-es megjelenése óta egyértelmű: ugyanazok a szabályok vonatkoznak a *trust receipt*-re, mint a többi zálogjogot létrehozó szerződéstípusra. Félreértésekre ad okot, hogy az amerikai kódex új, a régi elnevezéseket semlegesítő terminológiája miatt, a *trust receipt* már csak jogtörténeti írásokban jelentik meg, ami azonban nem jelenti azt, hogy a gazdasági életből is eltűnt volna.

„A *trust* jog legfontosabb [hozadéka], hogy elősegíti vagyontárgyak zálogba adását.” (Hansmann & Mattei¹)

1. Miért indokolt a téma összehasonlító jogi elemzése?

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: *Ptk.* vagy *új Ptk.*) egyik forradalmi újítása, a *bizalmi vagyonkezelési szerződés*² – mint az angolszász „*trust*” mintájára újonnan bevezetett hazai változata³ – egyre nagyobb figyelmet kelt, mind a gazdasági élet, mind a jogtudomány berkeiben. Bár már jelentek meg összehasonlító jogi jellegű publikációk,⁴ a téma távolról sincs teljesen kiaknázva. Mivel

joggal feltételezhető, hogy a gyakorlat hamarosan számos tisztázatlan kérdést fog a felszínre hozni, más országok ebbéli tapasztalatai hasznosak lehetnek. Ez a cikk egy ilyen, ezidáig idehaza megkerült kérdéssel szeretne foglalkozni: a bizalmi vagyonkezelési szerződés és a zálogjog viszonyával.

Ennek a problémakörnek szintén szerves részét képezi az a kérdés, hogy pontosan mire használható fel a másik újonnan bevezetett jogintézmény, a *zálogjogi bizomány*? Mivel új jogintézményekről van szó, ésszerű igénybe venni az összehasonlító jog segítségét. Tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok (USA) rendelkezik a legtöbb tapasztalattal a *trust* hitelfedezeti eszközként való felhasználását illetően,

1 Henry Hansmann & Ugo Mattei: the Functions of Trust Law: A Comparative Legal and Economic Analysis. New York Law Review. 73. évf. 1998. 479. Az eredeti angol szöveg kontextusában a következő: „Private trusts serve a variety of useful transactional purposes. The most important contribution of trust law to the accomplishment of these purposes is that it facilitates a particular partitioning of assets for purposes of pledging those assets to creditors.”

2 A szerződést az új *Ptk.* harmadik rész, XVI. cím, XLIII. fejezet 6:310. § – 6:330. §-ai szabályozzák.

3 Konkrétan a következő *Ptk.* kommentárookra történik hivatkozás a továbbiakban: a Wellmann György szerkesztette, Az új *Ptk.* Magyarázata című, HVG-Orac 2013-as kiadás (a továbbiakban: HVG-Orac kommentár) és a Vékás Lajos által szerkesztett A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal című, Complex kiadó 2013-as kiadványa (a továbbiakban: Complex kommentár). Mindkét rendelkezésemre álló kommentár ki is hangsúlyozza, hogy a *trust* modellt vették alapul. HVG-Orac kommentár 157, Complex kommentár 2. pont, 794.

4 Például, Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Budapest, HVG-Orac, 2014.

hasznos a felmerült kérdéseket az amerikai jog szem- szögéből is megvizsgálni.⁵

Például Sándor István most megjelent átfogó összehasonlító műve nem foglalkozik a *trust* hitelfedezeti eszközként történő felhasználásnak részleteivel. Míg ezt a módozatot nem említi a *trust* jogilag támogató formáinak felsorolásakor,⁶ említést tesz a *trust* alkalmazhatóságáról a *bill of lading* elzálogosítása kapcsán.⁷ Tény, hogy csak az Egyesült Államokra volt jellemző, ám az úgynevezett *trust receipt* az egyik legfontosabb hitelfedezeti eszköz volt az Egységes kereskedelmi törvénykönyvet (*Uniform Commercial Code* – a továbbiakban: UCC)⁸ megelőzően, és az alapformája épp a Sándor által sommásan említett fuvarlevél elzálogosításával volt kapcsolatos. Ugyan lényegesen szűkebb alkalmazási területen, azonban ez az eszköz az Egyesült Királyságban is ismert, sőt, azon kívül is.

A bizalmi vagyongazdálkodás amerikai tapasztalatai azért is fontosak, mert – bár sajnos gyakran nem látni az idehaza megjelent írásokból pontosan melyik jogrendszerre történik a hivatkozás⁹ – a legtöbbjük vagy csak az angol jogból indul ki, vagy azt veszi mérvadónak, s a többi legjobb esetben is csak mellékesen említi. Bár érthető, hogy Európában, és főként az Európai Unióban az angolszász jog vonatkozásában az angol jogot tekintik irányadónak, távolról sem elegendő pusztán az angol jogra hagyatkozni, sőt, ez adott esetben félrevezető is lehet. Vonatkozik ez a *trust* szabá-

lyozására is, amely vonatkozásában számos lényeges különbség figyelhető meg az angol és az amerikai jog között. Bár a megörökölt közös *common law* még mindig fontos jogforrás minden angolszász jogrendszerben, az USA esetében a 18. század vége óta tartó jogfejlődés eredményeként az amerikai jog eltávolodott az angol jogtól, bár kétségtelen, hogy még a 20. században is több konkrét példát találhatunk arra, hogy az amerikai jogalkotó vagy valamelyik bíróság még példaként utalt angol jogi megoldásokra.

Végso soron, az USA jogát azért is érdemes tanulmányozni, mert a Ptk. új zálogjogi rendszere több tekintetben épp UCC 9. fejezetében található amerikai egységes zálogjogi rendszere („*unitary system of security interests*”) felé tett ismét nagy lépéseket – amelynek átvételét az angolok egyébként már többször elvetették.¹⁰ Más szóval, a zálogjog és a szorosán kapcsolódó csődjog tekintetében a két angolszász jogrendszer között jelentős különbségek vannak. Az amerikai egységes rendszer lényege az ún. *funkcionalitás* („*functional approach*”), miszerint minden olyan ügylet, amely kölcsönt vagy hitelt biztosít, és ingóságot,¹¹ jogot vagy követelést használ fedezetként, zálogjogot hoz létre, attól függetlenül mi az ügylet elnevezése, illetve konkrét formája.¹²

Míg ugyanezt az elvet vezeti be az új Ptk., amikor a pénzügyi lízinget, a faktoringot és a tulajdon-fenntartást bejegyzés-kötelessé teszi, az angolok szemében

5 Aláhúzendó, hogy az USA-ban nincs egy egységes szövetségi *trust* jog, aminek következtében a *trust* elsősorban a szövetségi államok joga. Némely államban csak a *trust* valamely specifikus aspektusa van törvényileg szabályozva és a *trust* jog velejét az örökölt *common law* illetve az *American Law Institute* által kidolgozott *Restatement* képezi. A tendencia azonban a kodifikálás s néhány állam azonban kodifikálta a *trust* jogot (pl. Kalifornia). A teljes referenciák pár tagállam *trust* törvényeihez a következők: „*California Probate Code, Division 9: Trust Law*,” „*Florida Statutes, Title XLII, Chapter 736: Florida Trust Code*,” illetve „*New York Code-Estates, Powers and Trusts*.” A legújabb modell a 2010-es *Uniform Trust Code*, amelyet egy másik, az államok jogának harmonizálásával foglalkozó non-profit szervezet fogalmazott meg: a *National Conference of Commissioners on Unification of State Laws* (NCCUSL – ill.2007-től *Uniform Law Commission*). Ezt 2014-re már több mint harminc Szövetségi Állam átültette a jogrendjébe. A modell törvény szövege, valamint a vonatkozó információk megtalálhatók a szervezet honlapján: (<http://uniformlaws.org/Default.aspx>).

6 Sándor: i. m. (4. jegyzet) 21.

7 Sándor: i. m. 171.

8 A UCC elsődlegesen egy modell törvénykönyv, amelyet két non-profit szakértői szervezet dolgozta ki és ajánlotta az USA szövetségi államainak átvételre elsődlegesen az államok jogának harmonizációja céljából. A modell első megszövegezése 1952-ben látott napvilágot. Azóta kisebb-nagyobb módosításokkal és esetleges kiegészítésekkel az USA minden szövetségi állama átvette és tette törvényi rangúvá. Bár törvénykönyvről van szó, több tekintetben is különbözik európai hasonmásaitól. Talán a legfontosabb, hogy a kereskedelmi jognak csak azon területeit szabályozza, amelyek átvételére a szövetségi államok által a szerkesztői véleménye szerint reális mutatkozott. A formai különbségek is lényegesek. Például, a UCC által használt megnevezések meglehetősen eltérőek az Európában megszokottól. Vonatkozik ez elsősorban a fejezetek elnevezésére, amelyeket bár eredetben „szakasznak” („*article*”) neveznek, tartalom és terjedelem tekintetében azonban ezek európai szemmel fejezeteknek felelnek meg. A cikkben ezt fogjuk használni és nem hibáról van szó.

9 Vonatkozik ez nemcsak a kommentárokról, hanem Sándor átfogó könyvére is. Konkrétan mindkét kommentár csak azt mondja ki, hogy „*a trust-jellegű modellből*” indultak a kodifikátorok ki, illetve nem konkrétan egy angolszász rendszert vettek alapul. Sándor István könyve esetében a szerény véleményem szerint segített volna az angol és nem angol jogforrások, illetve az ezekre a jogokra vonatkozó tételeket kihangsúlyozottabb megkülönböztetése.

10 Pontosabban, míg több vezető angol kereskedelmi jogász a rendszer átvételét sürgeti, a banki és pénzügyi világ („*the City*”) nyomására ez nem történt meg. Ilyen volt például Diamond professzor 1989-as jelentése. *Tajti Tibor: Comparative Secured Transactions Law*. Budapest, Akadémiai kiadó, 2002. 233. McCormack joggal állapította meg az angol zálogjogról, hogy a szétszórtsága – i.e., a zálogjog több jogágon és törvényen átívelő és precedensek sorozatainak meglehetősen átláthatatlan egyvelege – miatt nehéz modellként propagálni („... *makes it difficult to 'sell' English law to international audiences as a model to draw upon*”). *Gerard McCormack: Secured Credit and the Harmonisation of Law – the UNCITRAL Experience*. London, Edward Elgar, 2011. 92. Azonban Roy Goode tünik a reform leg-eltökéltebb támogatójának. Ld. pl. *Roy Goode: Commercial Law in the Next Millennium – the Hanlyn Lectures*. London, Sweet & Maxwell, 1998. 62 et seq.

11 Az angolszász rendszerek abban is különböznek a kontinentális európai rendszerektől, hogy a dolgokat két csoportra osztják: ingatlanokra („*real property*”) és az ún. „*personal property*” kategóriára. A második minden olyan vagyontárgyat magába foglal, amely nem tekinthető ingatlanok, illetve ingóságok, jogokat és követeléseket. Másodsorban, az ingatlanok és a *personal property* elzálogosítása nem képez dogmatikai egységet. Ennek köszönhető, hogy míg az ingatlanok esetében „*mortgage law-ról*,” a második esetben az USA-ban „*secured transactions law-ról*,” a többi angol-szász országban pedig „*personal property law-ról*” beszélnek. Mivel a UCC nem foglalkozik ingatlan-tranzakciókkal, a 9. fejezet csak a *personal property* elzálogosítását öleli fel.

12 Például, *Grant Gilmore: Security Interests in Personal Property*. Boston – Toronto, Little, Brown and Co., 1965. 296 vagy *Tajti: i. m.* (10. jegyzet) 142.

épp ez az újítás és a sok kapcsolódó következmény elfogadhatatlan.

Végezetül, a bizalmi vagyonkezelési szerződés és a hitelfedezeti jog viszonyának a taglalása azért is indokolt, mert a *trust* egy specifikus válfaja – az ún. *escrow számla* – már évek óta szerepel a magyar bankok szolgáltatásai között.¹³ Sőt mi több, ezt gyakran pontosan ezzel az angol elnevezéssel illetik. Ugyanakkor, bár az *escrow* gyakorta használt eszköz az USA-ban, pontos jogi természete odaát sem teljesen tisztázott. Ezen nem kell csodálkozni, hisz a *common law*-ban igazából a *trust*-nak sincs egységes definíciója.¹⁴ A Black-féle jogi szakszótár – amely valójában egy bíróságok által is gyakran idézett, az amerikai jog tekintetében egyértelműen mérvadó jogi lexikon – mindenesetre tartalmaz olyan kitételt, miszerint az *escrow számla* egy „bizalmi vagyonkezelő által vagy hitelfedezetként kezelt számla.”¹⁵ Ez a nexus, illetve az, hogy az *escrow*-t bizonyos feltételek mellett a *trust* alfajának tekintik, teszi az *escrow*-t a mi számunkra is érdekessé.

2. Bevezető gondolatok a trust meghonosítása és lehetséges használata kapcsán

2.1. Új vagy régi-új jogintézmény a bizalmi vagyonkezelés Magyarországon?

Bár van szerző, aki azt sugallja, hogy az 1949-ig létező, „a nemesi családok vagyonának megőrzését és egyben tartását hivatott” hitbizomány (*fideicommissum*), illetve a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény befektetési alap kategóriája valójában már ezt megelőzően is a *trust* megfelelője volt,¹⁶ talán nem tévedünk, ha in-

kább egy teljesen új jövevényként tekintünk erre a nevesített szerződésre. Példának okáért, George T. Bogert, a *trust*-jog egyik vezető amerikai szakértője is egyértelműen leszögezi, hogy a *trust* nem a római jog fideicommissumán alapul, hanem inkább a kora középkori német *Treuhand* (vagy *Salman*) hatására alakult ki a Normann hódítás után (i.sz. 1066), bár a bíróságok csak valamikor a 15. században ismerték el.¹⁷ Ezt azért fontos megemlíteni, hogy tisztázzuk: ha van egy jogág, amely segíthet a cikkünk tárgyát képező jövevény jogintézménnyel kapcsolatos dilemmák megoldásában, akkor az nem a magyar jogtörténet, hanem az összehasonlító jog.

2.2. Európai előzmények

A *trust* átvétele nem magyar kuriózum, inkább európai trendről beszélhetünk, amely a 21. századra egy második, intenzívebb fázisába lépett.¹⁸ Míg ezt megelőzően általában a *Treuhand* és rokonintézményeinek tárgyalásánál ritkán történt említés más egyébről, manapság már beérte a felismerés, hogy a *trust* hiányzik a kontinentális jogrendszerekből és lehetséges funkciói más, erre nem igazán hivatott jogintézmények meszterkelt kombinálásával nem helyettesíthetők.¹⁹ A paradigmaváltáshoz azonban évekre van szükség, különösen a hagyományosan modellértékűnek tekintett jogrendszerek esetében. Franciaországban például, mind a bankárvilág, mind a közjegyzők határozott követelése ellenére, csak több nekirugaszkodás után, 2007-ben²⁰ sikerült a francia jog részévé tenni a *trust* helyi megfelelőjét, a *fiducie*-t.²¹ Ennek mintáját követte, például, a román jogalkotó (2011-es új polgári törvénykönyv).²²

13 Az OTP Bank honlapján ezt a meghatározást találhatjuk: az *escrow számla* „... egy háromoldali egyezmény a tulajdonos, a bank és a kedvezményezett között. Ez a számla meghatározott fizetési kötelezettség teljesítéséhez elkülönített pénzeszköz, amelynek lejáratát az üzleti partnerek határozzák meg, így mindkét fél számára biztonságot jelent a szerződési feltételek teljesítése.” A lehetséges alkalmazási formák között megtalálhatjuk az *escrow*-t, mint jól-teljesítési fedezetet, ingatlan-tranzakciók és különböző szerződések – többek között, hitelszerződések – segédeszközét. A 2014. április 15-én legutoljára meglátogatott honlap elérhetősége: <http://www.otpbank.ro/hu/kkv/kis-val-lalatok/betetek/egyeb-betettipusok/escrow-szamla/>

14 Mint köztudott, a ma ismeretes angolszász jogrendszerek mind az angol jogból indultak ki. Az evolúció későbbi fázisaira azonban már az egymástól való távolodás volt a jellemző. Vonatkozik ez elsősorban az angol és az Amerikai Egyesült Államok (a továbbiakban: USA) joga viszonyára, hisz az utóbbi emancipálódott legelőször az angol hatásoktól. Ennek következtében mindig tudatában kell lenni annak, hogy ez a két jog jogágai – többek között a *trust law* – már inkább különböznek, mintsem hasonlítanak. Angliára vonatkozólag lásd például *Iain Rogers*: Bevezetés a Trustok világába. Szegedi közjegyzői közlöny. 2013. 3. sz. 34. Vonatkozik ez a *trust* meghatározására is: míg az angol jogban nincs törvényi definíció, az USA-ban már nem ennyire egyértelmű a helyzet. Ugyanis, az ún. *Restatement-ek* jogegységesítő hatásának köszönhetően, már beszélhetünk valamilyen fokon egy több-kevésbé elfogadott meghatározásról, ami azonban továbbra is távol a kontinentális jogrendszerek polgári kódexeibe foglaltak rendszerbeli jelentőségétől. A *trust*-ra vonatkozó harmadik *Restatement* definícióját lásd *Sándor*: i. m. (4. jegyzet) 106.

15 Az angol megfogalmazás itt segíthet: „*Escrow [is an] account held in trust or as security.*” *Bryan A. Garner* (főszerkesztő): *Black's Law Dictionary*. West. 2009. 9. DeLuxe kiadás. A *Black's* jogi szótár a legmérvadóbb, bíróságok által is gyakran idézett, amerikai jogi lexikon. (A *dictionary* szó a címében tehát félrevezető.)

16 *Kiss Mária*: A bizalmi vagyonkezelői szerződés. In: HVG-Orac kommentár. 157.

17 *George T. Bogert*: *Trusts*. St. Paul, Minnesota, West, 1987. 6.

18 *Sándor*: i. m. (4. jegyzet) V. fejezet.

19 *Hansmann* és *Mattei* már 1998-ban kimondták ezt. *Hansmann és Mattei*: i. m. (1. jegyzet) 479.

20 *Code Civil*, Titre XIV., „*De la Fiducie*.” A francia szöveg letölthető http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=FBC68F48F6A9BEBA85B0C96661DCE886.tpdjo13v_3?idSectionTA=LEGISCTA000006118476&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20101009. Legutolsó letöltés 2014. április 23-án.

21 *Michel Grimaldi és Françoise Barrière*: *Trust and Fiducie*. In: *Hartkamp, Hesselink, Hondius, Perron és Vranken* (szerk.), *Towards a European Civil Code*. Ars Aequi Libri, Nijmegen, 3. kiadás, 2004. 741 és *Valerio Forti*: *Comparing American Trust and French Fiducie*. *Columbia Journal of European Law Online*, 17. évf. 2010. 28. Az utóbbi letölthető a <http://www.cjel.net/wp-content/uploads/2011/01/Forti-Final2.pdf> honlapról.

22 Például, *Luminița Tulea* o.c.: *the Concept of the Trust in Romanian Law*. *Romanian Economic and Business Review*, évf. 6, 2. szám. 150.

Ugyanerre a felismerésre jutottak a közös európai polgári törvénykönyvként beharangozott, majd gyorsan-frissen félretett *Közös referenciakeret tervezetének* (a továbbiakban: *DCFR*)²³ megalkotói is, hisz a teljes X. könyvet a *trust*-nak szentelték. Bár egyre kisebb az esélye annak, hogy a *DCFR* a közeljövőben (vagy egyáltalán valamikor) törvénykönyvvé váljon, két dolog miatt is fontos utalni erre. Egyrészt, mivel a *DCFR*-t egy európai szakértői csoport alkotta meg, a dokumentum hűen kifejezi, hogy mit gondolnak az Óvilág vezető jogtudósai arról milyen irányba kell a jognak fejlődnie. Konkrétan, ami a témánk tárgyát képező jogintézményt illeti: a *trust*-ra nagy szükség van Európában. Másrészt, a *DCFR* kifejezetten szabályozza a *trust* hitelfedezeti eszközkénti használatát és bevezeti az általunk alább tárgyalt *trust receipt* kifejezést.²⁴ Az eltérés a *DCFR* és a Ptk. között tehát lényeges: míg a Ptk. csak a bejegyzés tekintetében egyenlíti ki a kettőt, a *DCFR* sokkal tovább megy, és nagyon közel jut az amerikai megoldáshoz.

2.3. Pár gondolat a magyar és az amerikai bizalmi vagyonkezelés közötti eltérések jelentőségéről

2.3.1. A *trust* fő ismérvei

Bár a *trust* több, európai szemmel olykor meglepően eltérő hangsúlyú,²⁵ definíciója is forgalomban van az USA-ban, a legtöbb esetben megkövetelt ismérvei, hogy a *trust* három fél között létesül, a vagyonkezelő tulajdonjogot (illetve annak angolszász jogi megfelelőjét) szerez a bizalmába adott vagyontárgyon („*corpus*”) és a fiduciáris jelleg, ami elsősorban a megbízott felelőssége mértékének a kérdése. Ezek aztán már a magyar jog számára is a lényegében ismeretes további előfeltételekre bontódnak, mint például a vagyonrendelő szellemi képessége kérdése („*mental capacity*”).²⁶ El-

lentétben a magyar joggal, a *trust* nemcsak írásbeli formában létesülhet.²⁷ Ennek a magyarázata a több századra visszanyúló jogfejlődés, a tapasztalat, de a számtalan precedens is, amelyek hiányát a magyar jogalkotónak értelemszerűen pótolnia kellett, illetve majd a bíróságokra is hasonló feladatok fognak várni. Példának okáért, a bejegyzési kötelezettség és a részletes prudenciális szabályozás²⁸ a magyar jog ebben a kezdeti fejlődési fázisában teljesen mértékben indokolt.

Viszont az egy kicsit vitatható, hogy nem kellett-e volna részletesebben és explicite kimondani olyan részletszabályokat, amelyek jobban irányt mutattak volna a jövővény intézmény fejlődésének? Főként olyan kérdéseket illetően, amelyeket már az összehasonlító jog a felszínre hozott – többek között a *trust* használhatóságát hitelfedezeti eszközként. Természetesen a legjobb válaszokat ezekre a már félig-meddig ismert dilemmákra majd a gyakorlat adja meg. Ugyanakkor a válaszok, útmutatók, avagy ezek hiánya szerepet játszhat a vagyonkezelői szerződés hazai elterjedésében, legyen szó akár hitelfedezeti, akár más legitim felhasználásról.

Témánk szempontjából érdemes kiemelni a bizalmi vagyonkezelői felelősség kérdésének fontosságát. Ez konkrétan annak a kérdésnek a feszegetése, hogy mi is a konkrét tartalma a vagyonkezelői jogviszony bizalmi (fiduciáris) jellegének?²⁹ Ezt a Ptk. néhány konkrét szabállyal, de javarészt standardokkal rendezi, amelyekből az ugyan kiviláglik, hogy a felelősség fokozott, de az nem, hogy ez pontosan mit is jelent és mi a mérce? Tekintettel arra, hogy ez egy új jogintézmény, ez a vákuum minden bizonnyal elég sok fejfájást fog a gyakorlatban okozni. A szerény véleményem szerint ehhez kötődik az a kérdés is, milyen következményei vannak a kontinentális jogi *tulajdonjog* és az angolszász *title*, illetve az ún. *legal* és *equitable title* közötti eltéréseknek. Ezeket a kérdéseket a Ptk. ignorálja és a két kategória közé egyenlőségjelet tesz.

23 Az angol elnevezés: *Draft Common Frame of Reference*.

24 Lásd a *DCFR* IX. – 1:101(2)(b) szakaszát. A vonatkozó hivatalos kommentár ezt még egyértelműbbé teszi, s hozzáadja: ha a *trust*-ot hitelfedezeti eszközként használják, a zálogjogi IX. könyv szabályait is alkalmazni kell. A *DCFR* kommentár pontos címe *Christian von Bar és Eric Clive* (szerk.): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR) – Full Edition*. Oxford, 2010. Az idézet az említett paragrafusra vonatkozó kommentár C pontjában, az 5390. oldalon található.

25 Például a *Restatement (Third) of Trusts*, §2-hoz fűzött kommentár (f) pontja szerint a bizományos (*trustee*), egy vagy két kedvezményezett (*beneficiaries*) és a *trust*-ba adott vagyontárgy („*corpus*”) és valamilyen cél szükségeltetnek, de a *trust* létrejöhet ideiglenesen, még ha nincs is megbízott vagy akár kedvezményezett. A *Black's Law Dictionary* egy másik definíciója inkább arra helyezi a hangsúlyt, hogy a *trust* csak az ún. *equity* alapján érvényesíthető jog. Azonban a legtöbb forrás nem szerződésnek, hanem inkább dologi jogi, vagy *sui generis* jellegűnek tekintik, ami természetesen – hasonlóan a zálogjoghoz – nem azt jelenti, hogy szerződés útján nem lehet létrehozni. Valójában a létrejöttének a formája tűnik a legfontosabbnak, s ez a kritérium szerint kifejezett („*express*”), következtetett („*resulting*”) és konstruktív illetve vélelmezett („*constructive*”) típusokat különböztetnek meg. *George Gleason Bogert et al.*: *Law of Trusts*. New York, Foundation Press, 2012. 2.

26 Az egyik ilyen manapság vitatott téma, hogy ugyanazt a tesztet kell-e alkalmazni a vagyonkezelőre vonatkozólag a vagyonvédelmi csomag elkészítésekor. Ugyanis, általában a *trust* dokumentumot több jogi aktussal együtt (pl. végrendelet, felhatalmazás) csomagban készítik el. Lásd erről *Robert Whitham*: *Capacity for Lifetime and Estate Planning*. *Penn State Law Review*. 2013. 4. szám. 1061.

27 Míg a Ptk. (6:310.§ (2) bek.) írásos formához köti a bizalmi vagyonkezelési szerződést, ez nem követelmény általános érvényű szabályként az USA-ban. Tehát, *trust* létrehozható szóbelileg is és írásos vagy más specifikus forma (például „*deed*”) csak akkor követelmény, ha azt törvény előírja, illetve ha a szerződéses jogból is ismert „*statute of frauds*” szabályai ezt megkövetelik (e.g., ingatlanok). Ha tehát a *trust* nem vonatkozik ingatlanokra, a legtöbb szövetségi állam nem kér írásos formát. A szóbeliség viszont egy magasabb fokú bizonyítási kötelezettséget feltételez. Jól példázza ezt a *Uniform Trust Code* (2010) 407§-a, mely „világos és egyértelmű bizonyítékot” („*clear and convincing evidence*”) kér. *Bogert et al.*: i. m. (25. jegyzet), 115.

28 A 2014. évi XV. törvény a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól.

29 Ptk. 6:317(1) §-a, amely kiemeli a vagyonkezelői jogviszony bizalmi jellegét.

2.3.2. A tulajdonjog és a title közti különbség relevanciája

Bár a kontinentális jog által ismert tulajdonságok-kal felruházott és kulcsfontosságú szerepet játszó *tulajdonjog* az angolszász jog számára ismeretlen,³⁰ általánosan elfogadott, hogy az angolszász megfelelője a *title*. Az esetek többségében a fogalmi különbség nem okoz gyakorlati problémát. Például a tulajdon-fenntartást (hitelfedezeti eszköz) az angol nyelvű nemzetközi szakirodalom váltakozva nevezi vagy *retained ownership*-nek, vagy *retained title*-nak, legtöbb esetben attól függően, hogy melyik jogrendszerből származik, vagy melyik jogot veszi a szerző kiindulási pontként.³¹ Ugyanebből a feltevésből indul ki a Ptk. is, amikor a bizalmi vagyonkezelői szerződés definiálásakor annak létrejöttét tulajdon-átruházáshoz köti, hasonlóan az angolszász jogrendszerekhez, ahol értelemszerűen *title* átvitelről beszélnek. Mindez azért kulcsfontosságú, mert a magyar bizalmi vagyonkezelői szerződés alapeleme a tulajdon átruházása.

A *dilemma lényege* a következő koncepcionális különbségben rejlik: míg a kontinentális jogban a tulajdonjog a lehető legszélesebb körű jogok, jogosultságok és felhatalmazások megtestesítője, az angolszász *title* ennél szűkebb, főként a *trust* esetében.³² Ugyanis a *trust* tipikusan *megosztott tulajdonjogi felhatalmazást* („*divided ownership*”) feltételez: nemcsak a vagyonkezelőnek van tulajdonjogi jogosultsága („*legal title*”),³³ hanem a kedvezményezettnek is („*equitable title*”).³⁴ Ez a magyar jog nyelvén és némi egyszerűsítéssel azt jelenti, hogy a vagyonkezelő tulajdonjoga mindig *korlátozott* és pontosan a kedvezményezett érdekében, il-

letve a bizomány céljai mentén. A különbség, hogy míg a Ptk.-ban ezek a kedvezményezettet szolgáló korlátok kötelmi (szerződéses) jellegűek, az amerikai jogban ennél többről van szó.³⁵ A kérdés, hogy a konkrét felelősségi mérce hiányában a határesetekben ez a különbség merre fogja billenteni a Iustitia mérlegét?

2.3.3. A felelősség kérdése, illetve mit jelent pontosan a vagyonkezelő fiduciáris felelőssége?

Az amerikai *trust*-ra vonatkozó jogirodalmat átlapozva szembevetendő milyen hangsúlyt helyeznek annak fiduciáris jellegére, bár a definíciók ezt gyakran nem tükrözik. Míg Bogert *különösen bizalmas* („*particularly intimate*”), a 2010-es *Trust Code* rövid összefoglalója már a *lehető legbizalmasabb* („*utmost fiduciary*”)³⁶ jogviszonyról beszél. A Ptk. is kimondja, hogy a jogviszony bizalmi jellegű és a vagyonkezelőt fokozott követelményeknek veti alá. Bár konkrét szabályok segítik a jogalkalmazást bizonyos specifikus kérdésekben (pl. titoktartási kötelezettség),³⁷ a kapcsolódó mércék konkretizálása és tartalommal való megtöltése a bírói gyakorlatra maradt.³⁸ Például, mi alapján kell meghatározni mi a kedvezményezett elsődleges érdeke, avagy összhangban van-e ez a kereskedelmi ésszerűség követelményével?³⁹ Továbbá, milyen a felelőssége a vagyonkezelőnek az előre nem látható kockázatok esetében?

Nem segíti, hanem inkább nehezíti a tájékozódást, hogy míg a Ptk. a bizalmi vagyonkezelőre a kezelt vagyont illetően „*az elvártnál magasabb szintű követel-*

30 Például *Sjef van Erp és Bram Akkermans: Property Law*. Oxford, Hart, 2012. 362.

31 Lásd például *Ulrich Drobnig: Security Rights in Movables*. In: *Hartkamp et al.*: i. m. (21. jegyzet) 741. Drobnig, a német kereskedelmi jog doyenje, ugyanitt megjegyzi azonban, hogy az amerikai (és a magyar) jog ingójelzálogához hasonló, de semmiféle bejegyzéshez nem kötött megfelelője – a tulajdon biztosítéki átruházása (német: *Sicherungsübertragung*, angolul: *security transfer of ownership*) – esetében már nem ilyen egyértelmű a helyzet. Ld. ugyanitt, 753.

32 Bogert úgy definiálja a vagyonkezelőt, mint aki a tulajdon (*title*), vagy – tükörfordításban – tulajdoni felhatalmazást, más javára hasznosítja. („*The trustee is the person who holds title for the benefit of another*”). Bogert: i. m. (17. jegyzet) 1. Vollmar, Hess és Whitman hozzáadja, hogy a tulajdoni felhatalmazás egy konkrét vagyonton vagy vagyontárgyon kell létezzen, amit neveznek még *res*-nek, *corpus*-nak vagy *principal*-nak neveznek. („*A 'trust' is an arrangement under which one person, known as the 'trustee,' holds legal title to property – sometimes called the trust 'res' or 'corpus' or 'principal'*”). *Valerie J. Vollmar, Amy Morris Hess & Robert Whitman: An Introduction to Trusts and Estates*. St. Paul, Thomson-West, 2003. 168.

33 Pontosabban, olyan jogosultságai vannak a vagyonkezelőnek, amilyeneket a vagyonrendelő ráruház. Azonban az esetek többségében ez *legal* és nem *equitable title*. Bogert: i. m. (17. jegyzet) 3.

34 *Hansmann & Mattei*: i. m. (1. jegyzet) 440. Szerintük épp ez a tulajdon-felosztás („*asset partitioning*”) az, amit a kontinentális jog nem képes reprodukálni szerződési eszközökkel. Ld. ugyanott 479.

35 Bár ezt kiemeli Gárdos Péter is, sem magából a Ptk. normáiból, sem a kommentárokból nem látszik egyértelműen ennek a specifikus jellegnek mik a következményei. *Gárdos Péter: Új és megújult szerződéstípusok az új Ptk.-ban*. Jogtudományi Közlöny. 2014. 3. sz. 126.

36 Lásd a *Uniform Law Commission* honlapját következő internetes címen: <http://www.uniformlaws.org/ActSummary.aspx?title=Trust%20Code>. Utolsó letöltés 2014. április 30.

37 Ptk. 6:319. §.

38 A Ptk. által elképzelt magasabb fokú felelősség két féle lábón áll: egyrészt nevesíti a vagyonkezelő titoktartási, tájékoztatási és számadási kötelezettségeit, másrészt több általános felelősségi normát próbál megállapítani. Ami az utóbbi, bizonyos fokig átfedést vagy akár ellentétes mércéket illeti, ezek a vagyon gazdaságos működtetésének, megőrzésének és gyarapításának a kötelezettsége, a kedvezményezett elsődleges érdekeinek figyelembe vétele mellett valamint a kereskedelmi ésszerűség követelményei szerinti eljárás kötelezettsége. Complex kommentár 11. pontja. 795–796. Ha az amerikai precedenseket vesszük alapul, a megbízott felelőssége kérdése egyértelműen központi jelentőségű. Tőkepiaci befektetések esetében például ez egy nagyon érzékeny kérdés s nem véletlen, hogy külön, technikailag részletes törvénnyel szabályozzák.

Míg a kezdetekben (nagyjából az 1940es évekig) a vonatkozó törvény felsorolta milyen értékpapírokba fektethet csak be a *trustee* („*statutory list*”), manapság ezt a módszert mára javarészt már feladták és a „*prudens befektető standardját*” („*prudent person rule*”) fogadták el a legtöbb államban. Példaként megemlíthető az Amerikai jogi intézet modell törvénye, a „*Uniform Prudent Investor Act*” (1994). Megjegyzendő az is, hogy a mai általános felfogás szerint a *trustee* felelősségének a foka „*nagyobb, mint más ügynököké*” („*a trustee may be held to a higher standard than other ordinary agents.*”). Bogert et al.: i. m. (25. jegyzet) 284.

39 Ptk. 6:317. §.

ményt támaszt,⁴⁰ ilyen kitétel nem található a zálogjogosult bizományosra vonatkozó rendelkezésekben.⁴¹ Ez egy hiány, amelyet nehezen pótol az egyik kommentár azon megállapítása, hogy ez a felelősség hasonló „a zálogjogosulttal szemben a zálogtárgy értékesítése során”⁴² elvártnal. Mindenesetre kérdéses, s a gyakorlat fogja megmutatni, vajon helyes volt-e ezt a két új intézményt ilyen eltérően megfogalmazni, és különösképp a bizalmi vagyongazdálkodást pusztán a megbízás al-típusaként megragadni.⁴³

A fő kérdés azonban az, hogy vajon a Ptk. ilyen jellegű felelősségi szabályai és a kapcsolódó prudenciális szabályok képesek lesznek-e biztosítani az új jogintézmény diszfunkcióktól mentes meghonosítását? Ha az olyan negatív példák válnak dominánssá, ahol a vagyongazdálkodó a korlátlan tulajdonosként könnyen eltűnetheti a rábízott vagyont és a kedvezményezett egyedüli mentsvára nem marad más, mint az esetleg több évig elhúzódó kártérítési per megnyerése és a megítélt összeg behajtása, akkor a felelősségi szabályokat és a kapcsolódó vagyongazdálkodói jogosultságokat át kell majd gondolni.

3. A központi kérdés: A bizalmi vagyongazdálkodás és a zálogjog viszonya

Ahogy az a fenti bevezető alapján leszűrhető, legalább elméleti szinten feltehető a kérdés: vajon az új Ptk. bizalmi vagyongazdálkodási szerződése is adaptálható-e hitelfedezeti célokra? A két rendelkezésünkre álló Ptk. kommentár közül az egyik ezt nem zárja ki,⁴⁴ kivéve, ha ez ütközne a fiduciáris hitelbiztosítékok semmisségét kimondó szabállyal.⁴⁵ Ugyanakkor nem

foglalkozik a témával részleteiben. Ugyanis, a fiduciáris hitelbiztosítékok semmisségének tilalma megkerülhető, ha a vagyongazdálkodót azzal bízzák meg, és arra hatalmazzák fel, hogy a kielégítési jog megnyíltakor a tulajdonába átvitt zálogtárgyat a zálogjogi szabályok szerint értékesítse és a befolyó összegből elégítse ki a hitelezőt. Másrészt, ha az adós hiánytalanul és időben teljesít, a vagyongazdálkodó köteles a vagyontárgyat az adósnak visszaadni.⁴⁶ Ez a megoldás nem ütközne a semmisségi tilalomba, hisz a szerződés nem arra irányulna, hogy a zálogtárgy feletti tulajdonjog automatikusan szálljon át a hitelezőre.⁴⁷ Míg a Ptk. gazdasági társaságokra vonatkozó formakényszere miatt egyértelmű, hogy a vagyongazdálkodásból nem képezhető egy újabb társasági forma,⁴⁸ a hitelfedezeti eszközök tekintetében ilyen egyértelmű tilalommal nem találkozhatunk.

Ellenvetésként felvethető, hogy a Ptk. egy további jogintézményt is bevezetett: a zálogjogi bizományost.⁴⁹ Ehhez három észrevételt szükséges fűzni. Egyrészt, mivel ez a bizományos – ellentétben az általános bizalmi vagyongazdálkodással – nem szerez tulajdonjogot a zálogtárgyon, hanem csak a zálogjogosult javára jár el (bár a saját nevében), a bizományos terminus használata ebben a közegben nem biztos, hogy a legszerencsésebb. Az más lapra tartozik, hogy – hasonlóan az angol nyelvű *trust* modellkénti megnevezéséhez – segített volna az is, ha legalább kommentár szinten azt is egyértelművé teszik a kodifikátorok, hogy vajon a *trust* egy specifikus válfaját, a zálogjogot érvényesítő *receiver(ship)*-et,⁵⁰ avagy egy más intézményt vettek mintául?

Másrészt, ez az új intézmény elsősorban hitelezői konzorciumok (szindikátusok) által nyújtott „nagy ös-

40 Ptk. 6:317. § valamint a vonatkozó Complex kommentár 1. pontja. 794.

41 Ptk. 5:96. §.

42 Complex kommentár, 11. pontja. 796.

43 Ez a kérdés kapcsán osztjuk a HVG-Orac kommentár vonatkozó aggályait. HVG-Orac kommentár. 169.

44 A Complex kommentár szerint a Ptk. „elvileg lehetővé teszi a hitelezői és biztosítéki jogok egy vagyongazdálkodóhoz való telepítését.” Ld. Complex kommentár. 435.

45 Complex kommentár, 2. pontja. 794. A Ptk. 6:99. §-a kimondja, hogy semmis az a szerződéses kikötés, amely „pénzkövetelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházása, vételi jog alapítására irányul.”

46 Hasonlóan a bizalmi vagyongazdálkodási szerződés megszűnése Ptk. 6:328. § (2). bekezdésében foglaltakkal. Más szóval, a Ptk. nem zárja ki annak az eshetőségét, hogy a vagyongazdálkodó bízott vagyontárgy feletti tulajdonjog bizonyos esetekben visszaszállhat a vagyongazdálkodóra.

47 A tilalom fő indokát Vékás Lajos, a Kodifikációs bizottság elnöke, így fogalmazta meg: „A judikatúra és a jogirodalmi viták tapasztalatai alapján a Ptk. semmisnek mondja ki azt a szerződést, amely követelés biztosítása céljából tulajdonjog átruházására, követelés engedményezésére vagy vételi jog alapítására irányul.” Complex kommentár, Ptk. 6:99. §-ra vonatkozó 5. pont. 574.

48 Az USA-ban több ilyen példát találunk. Két példát említünk. Az egyik a Massachusetts állambeli „business trust,” ami – különösen a vezető felelősségét kivéve – egy részvénytársaság hasonmása. Valamikor 1910 és 1925 között alakult ki két okból: egyrészt, hogy korlátolt felelősséget biztosítsanak, másrészt a célból, hogy megkerüljék a gazdasági társaságokra vonatkozó ingatlanvásárlási, akkor még érvényben lévő, tilalmát. Henry G. Henn & John R. Alexander: *Laws of Corporations*. St. Paul, West, 1983. 117. A másik pedig a befektetési társaságok („investment companies”) esete. Ugyanis, az USA-ban ezek sok esetben épp *trust* formájában szerveződnek.

49 Ptk. 5:96§.

50 A *receiver* ismeretes mind az Egyesült Királyságban, mind az Egyesült Államokban, bár a gazdasági életben a jelentősége még mindig sokkal nagyobb az előbbiben. Bár ez a téma egy külön cikket érdemelne meg, itt csak annyit vagyunk kénytelenek kihangsúlyozni, hogy az a felfogás miszerint a *receiver* a csődjogból ismert felszámolóval, vagy csődgondnokkal egyenlő, téves. Ugyanis, bár a *receiver* feladatai általában a felszámolóhoz, illetve csődhez kapcsolódnak, van egy másik zálogjog szempontjából fontos funkciója is: a lebegő zálogjog („floating charge”) és hasonmásai érvényesítése. Ahogy Roy Goode, az angol kereskedelmi doyenje kimondja, normál esetben szerződés szabályozza, hogy a „zálogjogosult kinevezheti a *receiver*-t, aki birtokába veszi a zálogtárgyat [ami legtöbbször egy gazdasági társaság teljes vagyona] a célból, hogy azt eladja vagy végrehajtsa eljárást kezdeményezzen.” Roy Goode: *Commercial Law*. Suffolk (UK), Penguin, 1995, 740. Bár a *receiver*-ek pozíciója jelentősen gyengült az 1990-es évektől kezdődően, továbbra is fontos szerepet játszanak a zálogjogok érvényesítésében a Brit szigeteken. Az USA-ban ezzel ellentétben a fontosságuk drasztikusan lecsökkent a csődjog 1978-as szövetségi reformja és centralizálása után, bár továbbra is szerepet játszanak a lebegő zálogjog ottani változatainak érvényesítésében.

szegű hitelek felvételét kívánja elősegíteni,⁵¹ és nem a *trust* hitelfedezeti eszközkénti felhasználását. Pontosabban, a kodifikátorok pontosan ezt a gazdasági elvárást szándékozták kielégíteni a zálogjogosulti bizományos bevezetésével. El kell ismerni azonban, hogy ez nem kizáró ok, hiszen a *Ptk.* szerint akár egy zálogjogosult is kinevezhet zálogjogosulti bizományost.⁵² Más szóval, elméletileg létre lehet hozni az amerikai *trust receipt*-hez hasonló hitelfedezeti eszközt erre az új jogintézményre támaszkodva is.

Harmadrészt, bár fennáll hasonlóság a két intézmény között, mindez csalóka, mivel a *Ptk.* szemében a zálog- és a különálló bizalmi vagyonkezelés csak nagyon távoli rokonok. Hiába mondja ki az egyik kommentár, hogy bár a bizalmi vagyonkezelés is adaptálható biztosítéki eszköznek, s „[e]nnél egyszerűbb megoldást kínál a (...) zálogjogosulti bizományos intézménye,” a gazdasági felhasználhatóság nem, csak a jogdogmatikai megfontolások számítottak. Következésképp, minden arra utal, hogy dogmatikailag két, lényegében eltérő jogintézményről van szó. Míg az egyik a zálog és dologi jogi jellegű, a másik egy specifikus nevesített szerződés-ként a kötelmi jog része. Ezt a különállóságot bizonyítandó, a *Ptk.* nem is kapcsolja össze a kettőt.⁵³ Még konkrétabb és fontosabb mutató ettől a fentiekben már említett vagyonkezelői felelősség kérdése.

4. A sokarcú angolszász *trust*

4.1. A *trust* felhasználási formáiról

A *trust*-ról a már megjelent hazai írások szinte kivétel nélkül hangsúlyozzák, hogy nagyon sokarcú, rugalmas, és ezért a jog számos területén találkozhatunk valamilyen változatával az angolszász világban. Az ek-

lektikus felsorolások azonban félrevezetőek lehetnek a *trust* jellegének megértésében. Egyrészt, a *trust* több évszázadra visszavezethető fejlődésen ment keresztül és ez a folyamat korántsem fejeződött be. A *trust*-ra vonatkozó írárok vagy bírósági döntvények tehát attól függően különböznek, hogy melyik korszak termékei. Két jellemzőt kell ennek kapcsán kiemelni. Míg eredetileg kizárólag ingyenes jogügylet volt, ez mára már nincs így.⁵⁴ E tekintetben a *Ptk.* megoldása – amely „a bizalmi vagyonkezelés alaptípusát visszertes szerződésként koncipiálja”⁵⁵ – nem atipikus.

A másik, számunkra fontosabb jellemző, hogy a *trust* már nem kizárólag „a családon belüli vagyon generációk közötti átvételének az eszköze”⁵⁶ és nem az ún. privát (vagy személyes) *trust* a domináns főleg a gazdaságilag fejlett angolszász országokban. Az Egyesült Államokban például ma a vagyonkezelésbe adott tőke 90%-át kereskedelmi (*commercial trusts*) és nem privát *trust*-ok kezelik.⁵⁷

Ennek ellenére, a jogirodalom erről a gyakorlati változásról nem hajlandó tudomást venni, s például a kereskedelmi bizományok kimaradnak, mind a tankönyvekből,⁵⁸ mind az olyan fontos másodlagos amerikai jogforrásokból, mint a *Restatement*.⁵⁹ Más szóval, más képet kaphat a kutató a *trust* mibenlétéről attól függően, hogy melyik vonatkozó kiadványt olvassuk el.

A *Ptk.* nem mondja ki, hogy a magán vagy az üzleti bizalmi vagyonkezelés paradigmájából indul ki. A kommentárok szerint azonban a *Ptk.* „igen jelentős gazdasági igényt kíván kielégíteni a bizalmi vagyonkezelés intézményének meghonosításával.”⁶⁰ Más szóval, a gazdasági igények kielégítése volt az elsődleges cél. Bár egyértelmű, hogy az amerikai magán-*trust* helyi rokona is megtalálta a helyét az új rendszerben.⁶¹ Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert ha az elsődleges cél a gazdasági igények kielégítése, akkor annak a kérdésnek

51 Complex kommentár. 435. Ahogy a miniszteri indokolás kimondja: a „Javaslat megoldást kíván nyújtani arra az esetre, amikor több zálogjogosult javára alapítanak zálogjogot, ráadásul úgy, hogy a zálogjog fennállása alatt a zálogjogosultak személye változhasson (szindikált hitelezés).”

52 *Ptk.* 5:96. § (1) bek.

53 Ennek bizonyítékeként a Complex kommentár ki is hangsúlyozza, hogy pusztán egy szerződés-jogi bizományosról van szó, akinek a fő ismérve nem az, hogy egészen más felelősségi normák vonatkoznak rá, hanem hogy saját nevében, de más helyett és javára jár el. Lásd Complex kommentár. 436. Vagyis a zálogjogi bizományos rokona a hagyományos bizományi szerződés (*Ptk.* 6:281.§), illetve egy megbízási típusú szerződés-ként lett megalkotva csupán. Továbbá a *Ptk.* 6:330.§-a a megbízási szerződés szabályainak alkalmazását látja elő kiegészítőként.

54 Lásd például Steven L. Schwarcz: *Commercial Trusts as Business Organizations: An Invitation to Comparatists*. Duke Journal of Comparative & International Law. 2003. 13. évf. 321.

55 *Ptk.* 6:310.§-a és a vonatkozó Complex kommentár 4. pontja. 794.

56 John H. Langbeinn: *the Secret Life of the Trust: the Trust as an Instrument of Commerce*. Yale Law Journal, 107. évf., 1997. 165. Mivel a cím maga sokatmondó, íme a magyar fordítás: *A trust titkos élete: A trust, mint az üzleti élet eszköze*.

57 Schwarcz: i. m. (54. jegyzet). 166.

58 Langbeinn két vezető amerikai, *trust*-ra vonatkozó, kulcsfontosságú tankönyvről tesz említést: míg az Austin W. Scott és William F. Fratcher-féle könyv eleve mellőzi a Massachusetts-beli üzleti *trust*-ot („business trust or Massachusetts trust”), addig a George Gleason Bogert és George Taylore Bogert könyv már beszél nemcsak a massachusetts-i, hanem a befektetési, kötvénykiadással kapcsolatos és a nyugdíj-kapcsán létrehozott *trustok*-ról is. Langbeinn: i. m. (56. jegyzet). 166.

59 A *Restatement* az Amerikai jogi intézet (*American Law Institute*) által összeállított kinézetében törvény-jellegű, de nem kötelező érvényű *sui generis* amerikai jogforrás. A nem kötelező jellege ellenére, mind a bíróságok, mind a jogtudomány számára fontos és gyakori segédeszköz. A *trust*-ra vonatkozólag eddig három *Restatement* fogalmazódott meg, a legutóbbi, a harmadik, 2003-ban került közközre *Restatement (Third) of Trusts* címen. Ennek az első fejezethez íródott bevezetője kimondja, hogy nem vonatkozik az üzleti jellegű *trust*-ra. Ld. Thomas P. Gallanis: *the New Direction of American Trust Law*. Iowa Law Review, 2011, 97. évf. 217.

60 Complex kommentár, 1. pont. 794.

61 Például. végrendelettel, mint egyoldalú jogügylettel is lehet vagyonkezelési jogviszonyt létrehozni. Complex kommentár, 4. pont. 794.

is van létjogosultsága, hogy a bizalmi vagyonekezelés adaptálható-e hitelfedezeti eszközként? Egy olyan rendszerben, ahol a családon belüli vagyonegenerációk közötti átruházása a kizárólagos, vagy akár csak a paradigmikus forma, ez a kérdés létjogosultságát vizsgálhatnánk.

4.2. Az *escrow*

Három okból indokolt az *escrow*-ra is kitérni: *egyrészt*, az *escrow* bizonyos formáit az angolszász jogok a *trust* egyik specifikus alfajának tekintik, *másrészt*, egy már több éve idehaza ismert banki termékéről van szó, még ha ez nem is nyert kifejezett tételes jogi státuszt. Kérdésként merülhet fel tehát, hogy a már ismert banki *escrow*-t lehet-e vegyíteni a *Ptk.* bizalmi vagyonekezelési szerződésével, illetve a zálogjogosulti bizonyos intézményével? *Harmadrészt*, szintén kérdéses, hogy a *Ptk.* mely szabályai vonatkoznak a magyar *escrow*-ra, illetve pontosan mi az *escrow* jogi jellege? Ennek, ahogy azt a néhány rendelkezésünkre álló döntvény mutatja, komoly negatív következményei lehetnek a gyakorlatban.⁶²

Az összehasonlító jog itt is segíthet. Az amerikai jog ugyanis nemcsak *banki számlaként* ismeri az *escrow*-t: egyrészt *escrow*-ba adhatók dolgok, okiratok és értékpapírok (akár dematerializáltak)⁶³ is, másrészt, nem kizárólag bankok szerepelhetnek *escrow* ügynökként. Ha az *escrow* ilyen tágabb értelemben vett fogalmából indulunk ki, akkor már láthatóvá válhat, hogy a konkrét szerződéses kitételektől függően, az amerikai *escrow* megfelelője lehet az új *Ptk.* által ismert fizetési megbízási szerződés,⁶⁴ az óvadék⁶⁵ valamely formája, avagy a letéti szerződés⁶⁶ is.

Példának okáért, a vezető egyesült államokbeli zálogjogi kommentátorok a következőket szögezik le az *escrow*-val, illetve annak zálogjogi felhasználásával kapcsolatban. A kiindulási pont a tipikusnak tekintett *escrow*, amely esetében a vagyonekezelő a vagyontárgyat mind az adós, mind a hitelező nevében birtokolja, és mindkettő utasításait követi. Ez esetben azonban mindaddig zálogjog nem jöhet létre, amíg az adósnak is hozzáférési joga van a zálogtárgyhoz, illetve rendelkezhet azzal. Más szóval, attól függetlenül,

hogy az *escrow* egy birtokátruházáson alapuló eszköz és a tipikus *escrow* esetében az adós a birtoktól megválik, kézzizálog addig nem jön létre, amíg a vagyonekezelő egyértelműen ki nem jelenti, hogy zálogtárgyként kezeli a kezébe adott dolgot és csak a hitelező utasítására fog eljárni.⁶⁷ Ez nagyon közel áll az új *Ptk.* egyik óvadéki szabályához többek között azért is, mert a *Ptk.* az óvadékot nem kizárólag banki eszközként fogja fel.⁶⁸

A *Ptk.* és a kommentárok nem foglalkoznak kifejezetten, sem az *escrow* számla jellegének tisztázásával, sem annak viszonyával a bizalmi vagyonekezeléshez. Ez a téma specifikussága miatt érthető is. Mivel az *escrow*, mind terminológiai, mind gyakorlati szinten már jelen van Magyarországon, talán érdemes volna, legalább kommentár szintjén tisztázni mindezt. Mindenesetre kijelenthető, hogy az *escrow* már a magyar jog része, csak néha az eredeti angol kifejezéssel, más-szor pedig valamely más, már ismert jogintézmény címkéjével illetik, amely esetben az alkalmazandó szabályok is eltérőek lehetnek.

4.3. A *trust receipt* – illetve a bizalmi vagyonekezelői zálogjog

4.3.1. A *trust receipt* amerikai története 1952 előtt

A *trust receipt* amerikai történetét két fő részre kell bontani: a UCC megjelenése előtti és utáni időszakra – ami egyébként az 1952-es esztendő. Az első időszak a *trust receipt* kialakulásának, fokozatos bevezetésének, bírói elfogadásának és végezetül törvényi szabályozásának az időszaka.

Míg a kialakulását New York-hoz és a 19. század-vegi Nagy tavakon zajló gabonakereskedéshez kötik,⁶⁹ egy kicsit később már az USA-ba irányuló importfinanszírozó bankok eszköze.⁷⁰ Igazi népszerűségét azonban a gépjárműipari sorozatgyártás beindulásának köszönhetette. Ugyanis, a banki függőség elkerülése végett Henry Ford megszabta, hogy egyetlen autó sem gurulhat ki a gyárból, amíg a vételár nincs készpénzben kifizetve.⁷¹ Bár akadtak finanszírozók, akik hajlandóak lettek volna a nagykereskedőknek a vételárat megelőlegezni, nem létezett olyan jogi eszköz, amely a kereskedők üzletébe leszállított autók

62 Lásd például a Fővárosi törvényszék G.41893/2008/44 2010. december 16.-i döntését, ahol a bíróság törlesztési, letéti illetve elkülönített számlaként próbálta meghatározni az *escrow* mibenlétét, bár nem specifikálta az alkalmazandó *Ptk.* rendelkezést. A Balassagyarmati törvényszék G. 21263/2009/151 ítéletében is *escrow* megállapodásról van szó, amelyet valójában letéti szerződésnek tartottak.

63 Lásd például az *In Re Copeland*, 531 F.2d 1195 (US Court of Appeals, Third Circuit, 1976) jogesetet.

64 *Ptk.* 6:400. §.

65 *Ptk.* 5:95. §.

66 *Ptk.* 6:360. §.

67 Lásd a UCC 9-313-as szakaszához fűzött hivatalos kommentár 3. pontját vagy *Lynn M. LoPucki & Elizabeth Warren: Secured Credit – A Systemic Approach*. Aspen Publishers (USA), 2009. 1208.

68 *Ptk.* 5:95(4). §-a, amely kimondja: „Ha az óvadék tárgya egyértelműen meghatározott vagyontárgy, az óvadék alapításához az szükséges, hogy az óvadék tárgya egyértelműen azonosítható módon a kötelezett hatalmából a jogosult hatalmába kerüljön, vagy a kötelezett korlátlan rendelkezése alól egyébként kikerüljön.”

69 *Gilmore*: i. m. (12. jegyzet), 88.

70 *Gilmore*: i. m. 94.

71 *Gilmore*: i. m. 95.

fedezetkénti használatát és egyben forgalmazását is lehetővé tette volna.

E célra adaptálódott az egyébként import finanszírozására kifejlesztett *trust receipt*.⁷² Ahogy a kifejezés jelzi, olyan hitelfedezetről van szó, ahol egy meghatározott személy *bizalmi vagyonkezelésbe vette* (vagy *kapta*) a hitel⁷³ fedezeteként szolgáló dolgot és ennek megfelelően a *trust* jog lényegesen magasabb fokú felelősségi szabályai szerint birtokolta azt a hitel visszafizetéséig. Mivel általában a bizalmi vagyonkezelő maga a nagykereskedő volt, ez a konstrukció azt is megengedte, hogy egyidejűleg zavartalanul forgalmazza az autókat. Sőt, ez elegendő biztosíték volt a finanszírozónak is, mert azt is meg lehetett oldani, hogy a *trust* ne csak magát a gépkocsit (mint zálogtárgyat) fedje, hanem automatikusan kiterjedjen a vételárra is. Mindez sokkal több volt, mint egy-két elszigetelt furcsa finanszírozási megoldás. Valójában a gépjárműipar robbanásszerű fejlődésének és specifikus követelményeinek köszönhetően egy új finanszírozási forma alakult ki: az ún. *floorplan financing* – a gépkocsiforgalmazás finanszírozása.⁷⁴

A *trust receipt* népszerűségét látván, Karl Llewellyn, a későbbi UCC kodifikációs szerkesztőbizottságának elnöke, vezetésével kidolgozták az ún. Egységes bizalmi vagyonkezelői zálogjogi mintatörvényt („Uniform Trust Receipts Act” – a továbbiakban: UTRA). A mintatörvény 1933-as megjelenése után a gazdaságilag legerősebb szövetségi államok pár éven belül átvették azt (például, New York ezt egy éven belül megtette, Kalifornia, Illinois és Indiana pedig rövidebb idő után),⁷⁵ ami bátorítólag hatott több más államra. Ennek köszönhetően nemcsak regisztráció-kötelessé vált a *trust receipt*, hanem létrejött egy, mind a gépkocsi, mind az import-finanszírozást kielégítő, de meglehetősen komplex szabályozás. Mindazonáltal, a felhasználás módzatai később kibővültek. Sőt, valójában az UTRA szolgált a későbbi UCC IX. fejezetének („UCC Article 9”) több lényeges elemének alapjául is.⁷⁶

Mindennek több magyar vonatkozása van. Először is, ahogy ez a jelen tanulmány illusztrálni próbálja, a

bizalmi vagyonkezelés bevezetése lehetővé teszi annak ilyen és hasonló jellegű felhasználását. Másrészt, amint az többé-kevésbé köztudott az első magyar zálogjogi novella óta (1996), ez az amerikai fejezet inspirálta több tekintetben is nemcsak a tanácsadó Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot (EBRD), hanem így a magyar jogalkotót is. Az új *Ptk.* még egy nagy lépést tett ezen modell irányába. Nem lényegtelen az sem, hogy ezt a rendszert vették át azóta Kanada tartományai (az 1960-as évek végén először Ontario), Új Zéland (1999), Ausztrália (2009) – s nem utolsósorban az európai szakértői csoport által megfogalmazott Közös referenciatervezet (DCFR) is, amely bizonyos tekintetben a *Ptk.*-ra is hatással volt.

4.3.2. A *trust receipt* amerikai története 1952 után

A Grant Gilmore által vezetett, a UCC IX. fejezetén dolgozó szakértői csoport zseniális újítása abban rejlett, hogy képesek voltak egy olyan egységes rendszert megalkotni, amely egy fedél alá hozott minden korábban ismert nevesített, de külön életet élő, ingóságokon, jogokon és követeléseken alapítható hitelfedezeti eszközt. Egyébként pont ebbe az irányba tett lépéseket az új *Ptk.* is, amikor a pénzügyi lízinget,⁷⁷ a tulajdonjog-fenntartást⁷⁸ és a faktoringot⁷⁹ a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzendővé, illetve a zálogjoghoz közelítette. Amerikában vonatkozott ez, többek között, a *trust receipt*-re is.⁸⁰

Ez konkrétan több lényeges változást hozott. Először is, a korábban nevesített hitelfedezeti tranzakciókra most már alapvetően ugyanazok a szabályok vonatkoztak, kivéve, ha ezt a dolgok jellege kivételként megköveteli. Ez azt is jelentette, hogy a régi elnevezések eltűntek és ingó-jelzálogjogi („*chattel mortgage*”) vagy *trust receipt* szerződés helyett most már egyszerűen hitelfedezeti tranzakciókról („*secured transactions*”) illetve szerződésekről („*security agreement*”) beszélhetünk csak. Hiába keresnénk tehát a UCC IX. fejezetében, vagy az újabb generációs jogi irodalomban a *trust receipt* kifejezést, csak elvétve találkozhatnánk vele. Ugyanakkor ez távolról sem jelenti azt, hogy maga a tranzakció, mint hitelfedezeti eszköz a gyakorlatban

72 Gilmore: 92.

73 Félreértést elkerülendő, sem az amerikai, sem a többi angolszász jogrendszer nem ismeri a magyar jogban ismeretes kölcsön versus hitel közötti dogmatikai különbséget. A *credit* kifejezés helyettesíti mindkettőt. Az angolszász *credit* két fő formáját különbözteti meg, az ún. áru-hitelt (*sale-credit*) és a kölcsönt (*loan-credit*). A *amerikai* zálogjog egy kategóriaként kezelő mindkettőt. A fentieket ilyen értelemben kell értelmezni. A források általában maguk sem specifikálják a legtöbb esetben vajon a magyar jog szerinti hitelről vagy kölcsönről van-e szó, hisz ez általában egy mellékes tényező.

74 Gilmore: i. m. (12. jegyzet) 96. Bár eredetileg járművek nagykereskedésének a finanszírozását jelölte ez a kifejezés (ahogy ezt Gilmore itt ki is hangsúlyozta), a későbbiekben már bővebb jelentést kapott. A *Black-féle* jogi szótár szerint ma ez a kifejezés minden olyan finanszírozási formát felölel, ahol a kölcsönt vagy hitelt a nagy- illetve kiskereskedő birtokában lévő és eladásra szánt áru fedeznek. A kölcsönt folyamatosan, az eladott áruk árából törlesztik. A kifejezés eredetileg azt jelezte, hogy a kereskedő az üzletét, minden az üzletében kiállított áru fedezetként való felhasználásával finanszírozta.

75 Gilmore: i. m. (12. jegyzet). 99.

76 Gilmore: i. m. 87.

77 Ptk. 6:410.§ (2) bek.

78 Ptk. 6:216.§ (3) bek.

79 Ptk. 6:406. §.

80 Ugyanez vonatkozik a *Ptk.* által bevezetett zálogjogosult bizományosra is, amelyet be kell jegyezni, mind az ingatlan, mind a hitelbiztosítéki nyilvántartásba. Ld. *Ptk.* 5:93.§ (1) bek. Ahogy ez a cikkből kitűnik, nem világos vajon a *trust receipt* szolgált-e iránypontul a *Ptk.* kodifikátorai számára.

elvesztette volna a jelentőségét: továbbra is jelen van, csak más névvel illetik.⁸¹ Joggal jelenthető ki, hogy továbbra is alkalmazzák az USA-ban „könnyen azonosítható, mint például sorozatszámval ellátott termékek forgalmazására.”⁸²

Az amerikai *trust receipt* zálogjogi metamorfózisának a tanulsága a magyar jogalkotó és jogalkalmazó számára a következő: a *trust* flexibilitásának köszönhetően hitelfedezeti eszközként is használható. Minden olyan jogrendszernek – mint amilyen a magyar – amely bevezeti ezt az angolszász jogintézményt, figyelembe kell vennie ezt a nem mellékes körülményt. Vonatkozik ez főleg azokra, amelyek a hitelfedezeti és a zálogjogi rendszer reformját fontosnak tartják. Érdekes módon, ezen a ponton találkozik két olyan eltérő jogrendszer, mint az ausztrál és a magyar. Ugyanis, annak ellenére, hogy a *trust receipt* mint hitelfedezeti eszköz szinte teljesen ismeretlen Ausztráliában, az amerikai-kanadai-új-zélandi ingó-jelzálogjog mintájára készült új 2009-es rendszer⁸³ nevesítette és a zálogjoggal egyenlővé tette a *trust receipt*-et.⁸⁴ Nyilvánvalóan abból az egyszerű tényből kiindulva, hogy ellenkező esetben könnyű lenne az új egységes zálogjogi rendszert megkerülni a *trust* által kínált lehetőségeket kiaknázva. A magyar jogalkotó mintha erről megfeledkezett volna.

4.3.3. A *trust receipt* alapváltozata

A legegyszerűbb konstrukcióban a finanszírozó bank vagy rendelőként („*entruster*”), a kereskedő („*dealer*”) vagy kezelőként („*trustee*”), a gyártó pedig kedvezményezettként („*beneficiary*”) szerepelt. A tranzakciónak nemcsak az képezte részét, hogy a kereskedő kiállított egy elismervényt („*receipt*”), amivel elismerte, hogy a finanszírozott és leszállított gépkocsikat a finanszírozó javára birtokolja és hogy a finanszírozó tulajdonjoga automatikusan átszáll a vételárra is.⁸⁵ Fontos volt az is, hogy a tulajdonjog (illetve a

title) a gyártóról közvetlenül a finanszírozóra, majd a vásárlóra szállt – illetve a kereskedő „egyetlen *pillana-tig sem volt tulajdonosa*” a leszállított járműveknek.⁸⁶ Ha csak ideiglenes is volt a kereskedőre átszálló *title*, a bíróságok általában nem ismerték el a tranzakciót, hanem vagy ingójelzálognak vagy tulajdon-fenntartáson alapuló vételnek („*conditional sale*”) tekintették.⁸⁷ A brit szakkönyvek általában csak erre az egyszerű formára szorítkoznak, bár inkább a tengeri hajóraklevelek („*bill of lading*”) elzálogosítása címszó alatt.⁸⁸ A *trust receipt*-nek ez a változata nem feltételezi a tulajdonjog vagyontárgyra történő átruházását és ilyen módon nem egyezik a magyar bizalmi vagyontárgykezelés fogalmával. Mindazonáltal, joggal felvetődik a kérdés: vajon erre és az ehhez hasonló helyzetekre biztosít-e a Ptk. zálogjogi szabályozása megfelelő megoldásokat? Meg kell említeni, hogy léteztek a *trust receipt*-nek azonban más módozatai is.

4.3.4. A *trust receipt* komplexebb változatai

Mivel a magyar bizalmi vagyontárgykezelés fogalmi eleme a tulajdonjog átszállása, s a *trust receipt* fentebb vázolt alapesete ezt kizárja, fontos rámutatni arra, hogy ez az eszköz szempontjából ez nem volt *sine qua non*. Ennek köszönhetően sok más helyzetben is alkalmazták. Lezögezhető, hogy az USA-ban három elkülöníthető finanszírozási területen terjedt el: behozatal, gépjármű finanszírozás és termelésfinanszírozás (i.e., kész és félkész-termékek, illetve nyersanyagok elzálogosítása).⁸⁹ Valójában minden eladásra (és nem használatra) szánt ingóság elzálogosításának, illetve a termelés vagy forgalmazás finanszírozásának az eszköze volt.

Ugyanakkor azt is hozzá kell mindehhez tenni, hogy a *trust receipt* olyan esetekben is alkalmazható, amikor a forgalmazó – az így létrejövő bizományos (*trustee*) – olyan ingóságokat ad zálogba, amelyek már a tulajdonában vannak.⁹⁰ Például, az első lépésben a

81 A UCC 9. Fejezete 1972-es verziója még felsorolta a régi hitelfedezeti eszközöket név szerint a 9-201(2)-es szakaszában. A legújabb, 1999-es verzióként ismert szöveg („*Revised Version 1999*”) azonban már ezt nem teszi meg, mert a gyakorlat szinte teljesen átállt az új terminológiára. Azonban a régi szerződések, elnevezések – akárcsak az újonnan kitaláltak – továbbra is használhatók azzal a feltétellel, hogy amennyiben hitelfedezeti eszközként funkcionálnak, a 9. fejezet automatikusan vonatkozik rájuk is. Ezt a két verzió első szakaszainak, eltérő tartalmú, de ugyanakkor egymásra építő hivatalos kommentárjai mondják ki. Ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy az ún. *hivatalos kommentár* („*Official Comment*”) Amerikában sokkal több, mint pusztán kommentár: bírósági döntvények is gyakran hivatkoznak rá.

82 Lásd például <http://campus.murraystate.edu/academic/faculty/iguin/FIN480/Trust%20Receipt.htm>. Egy Hong Kongban használatos formanyomtatvány a következő honlapon található https://www.sc.com/hk/document/wholesale/pdf/Application_for_Loan_Against_Trust_Receipt_Import_Loan_Import_Invoice_Financing_Proforma_Invoice_Financing.pdf. Mindkettő utójára letöltve 2014. április 26-án.

83 A törvény teljes neve *the Personal Property Securities Act 2009 (Cth)* [PPSA].

84 A PPSA 12(2) paragrafusa szerint zálogjog létesül a *trust receipt* által is, ha a tranzakció fizetési vagy teljesítési kötelmet biztosít. Lásd például *Anthony Duggan és David Brown: Australian Personal Property Securities Law*. LexisNexis, Australia, 2012. 47.

85 Lásd például a Black's Law Dictionary vonatkozó definícióját.

86 *Gilmore*: i. m. (12. jegyzet). 97.

87 *Gilmore*: i. m. 98. Fontos hozzátenni, hogy a magyar jog által ismert tulajdon-fenntartással kombinált vételi szerződés (Ptk. 6:216.§) és az angolszász jog – tükörfordításban – *feltételes vétel* nem teljesen egyező jogi kategóriák.

88 Lásd például *E.P. Ellinger et al.: Ellinger's Modern Banking Law*. Oxford Press, 2006. 799. Ez a forrás szerint is a kereskedő – vagy mint vagyoni megbízott („*trustee*”), vagy mint ügynök („*agent*”) – jogosult arra, hogy eladja a birtokában lévő vagyontárgyakat, de a beszedett pénzt a megbízó javára szedi be.

89 Az eredeti terminológia „*inventory financing*.” Ennek azonban specifikus jelentése van az Amerikai zálogjogban. Lásd a UCC 9-102(48) szakaszát.

90 *Gilmore* a már említett *Uniform Trust Receipt Act* előszavát idézi, amely kimondja, hogy a megalkotói kifejezett célja volt a *trust receipt* használatát „*az ortodoxnak számító behozatali és analóg hazai variációkon felül olyan ügyletekre is kiterjeszteni, amelyek esetében a zálogbaadó-forgalmazó már tulajdonos.*” *Gilmore*: i. m. (12. jegyzet). 110. Az angol eredeti itt segíthet: „*[The act, in addition to the 'orthodox' import trust receipt and the 'analogous domestic transaction,'] also regulates – and validates – the use of a trust receipt in favor of a pledge where the pledgor-dealer happens already to have acquired title.*”

hitelező már megfinanszírozta a beszerzést és a gépjárművek vagy a birtokában vannak kézizálog alapján, vagy az azok feletti tulajdont igazoló okmányok („*documents of title*”) vannak a kezében. A második lépésben a hitelező ezeket az adós kezébe adja eladás, vagy az eladás előkészítése (marketing, kiállítás) céljából, viszont továbbra is zálogtárgyként akarja őket használni. Röviden: ilyen és hasonló igényeket tud a *trust receipt* megoldani, feltéve, ha megfelelő a jogi háttér és a bizalmi vagyonkezelői rendszer működik.

Érdemes még megemlíteni egy további, akár Magyarországon is alkalmazható, módozatot, főként a művi raktározás honi sikerére tekintettel. Ugyanis, mint azt a művi raktározás rövid,⁹¹ de sokatmondó amerikai vagy hazai története bizonyította, a hitelezők kijátszásának sok lehetősége van, különösen, ha a zálogtárgy olyan termelésben használt ingóság, mint a nyersanyag, fél- vagy késztermék. Ennek fő, gyakran félreértett oka, hogy a zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzés nem helyettesíti a zálogtárgy meglétének fizikai ellenőrzését. Valójában a művi raktározás épp az ilyen visszaélések megakadályozására alkalmas, főként a mezőgazdaság területén.

Az USA-ban a *trust receipt*-et azonban nemcsak mezőgazdasági termékek elzálogosításakor alkalmazták, hanem ipari termelés különböző fázisaira vonatkozólag is. Például, a gyártáshoz szükséges nyersanyagot a termelő bizalmi vagyonkezelésbe kaphatta a beszerzéstől kezdődően az eladásig, vagy csak a termelési fázisra. Az utóbbi esetben, míg az alapanyagok egy művi raktárban, a kész termékek pedig egy másikban találhatóak, és zálogtárgyként szolgáltak a finanszírozó bank számára, közel voltak a termelési ciklushoz, a *trust receipt* csak maga a köztes termelési fázist fedte le és megszűnt, amint a készterméket a raktárba leadták.⁹²

5. Konklúziók és kérdések

Mivel a *trust* egy nagyon rugalmas és sok területen alkalmazható jogi eszköz, explicit tiltás hiányában indokolt feltenni azt a kérdést, hogy vajon ez a jogintézmény Magyarországon is felhasználható-e *hitelfedezeti célokra*? A válasz minden bizonnyal *igen*, annak ellenére, hogy egyidejűleg még egy rokon debütáló jogintézményt is bevezetett a Ptk.: a zálogjogosulti bizományost. Problematikus, hogy a kettő *viszonya nem teljesen világos*, sem a Ptk. rendelkezéseiből, sem a kommentárokból. Amennyiben a bizalmi vagyonkezelés adaptálható és a vagyonkezelőre bízott dolgok, jogok és követelések zálogtárgyhoz hasonlóan használhatók, valójában a Ptk. egy, a zálogjogi rendszert és nyilvántartást *megkerülő kiskaput* hozott létre. A legfontosabb kapcsolódó kérdés az, hogy vajon a vagyonkezelők, illetve a vagyonkezelési szerződések nyilvántartásba vétele *helyettesítheti-e* a zálogjogi bejegyzést?

Ezeket a dilemmákat legalább elméleti szinten érdemes elemezni, hisz a világ egyik legfejlettebb és legtöbb tapasztalattal rendelkező zálogjogi rendszere – az amerikai – fontos részét képezte és képezi a *trust* jog kiaknázása hitelfedezeti és finanszírozási célokra. Nem mellékes, hogy a *trust receipt* ismeretes más országokban is. Elegendő csak a *trust receipt* fentiekben említett példáiból kiindulni, hogy láthatóvá váljanak a téma valós dimenziói. Fontos lesz az is, hogy mennyire innovatívak a potenciálisan érintett magyar gazdasági szereplők és jogi tanácsadók, és nem utolsósorban, vajon vannak-e még „*rések a háromszor megreformált zálogjogi pajzson*”? Bár ez az írás legalább annyi kérdést vetett fel, mint ahányat megválaszolt, mégis a szerző reménye szerint a felszínre hozott egy olyan időszerű kérdéskört, amellyel a Ptk. alkalmazásában valószínűleg egyébként is hamarosan szembesülni fogunk.

91 A művi raktározás lényege, hogy nem a terméket szállítják a raktárba, hanem a raktárt „viszik” a termékhez. Az USA-i megfelelője – az ún. „*field warehousing*” – a *trust receipt*-hez hasonló önálló, széles körben alkalmazott hitelfedezeti eszköz volt körülbelül az 1970-es évekig. Utána a jelentősége jelentősen lecsökkent.

92 Gilmore ezt „*trust-receipting down the assembly line*” módozatnak címkézte. *Gilmore: i. m.* (12. jegyzet). 114–115.